

Institut za uporedno pravo

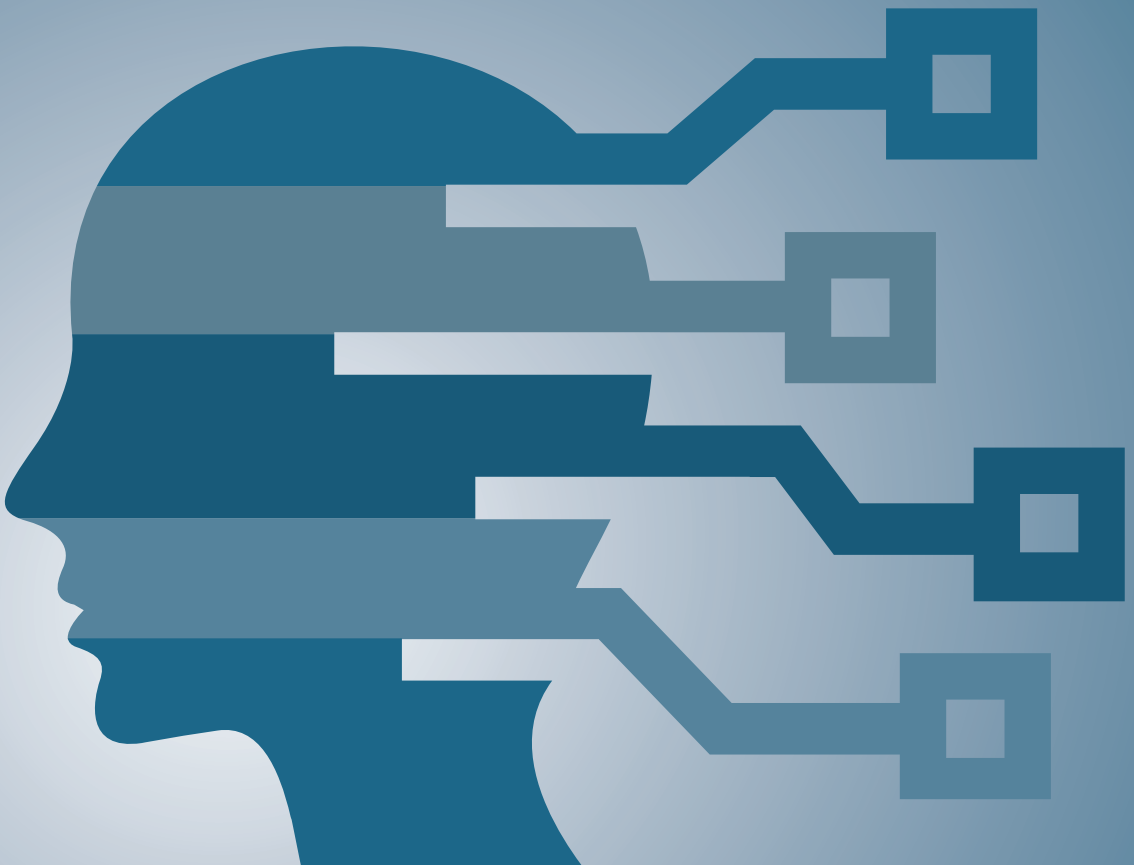

Српска академија наука и уметности
Аудиовизуелни архив и дигитални центар
САНУ

Приредио / Edited by: Драган Прља

ПРАВНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS OF DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE

ПРАВНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

ПРАВНИ АСПЕКТИ
ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS
OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

Изавачи

Институт за упоредно право, Београд
Српска академија наука и уметности
Аудиовизуелни архив и
дигитални центар САНУ

Published by

Institute of Comparative Law, Belgrade
Serbian Academy of Sciences and Arts
Audiovisual Archive and Center for
Digitization of SASA

За издаваче

Владимир Чоловић
Радослав Зеленовић

For the Publishers

Vladimir Čolović
Radoslav Zelenović

Рецензенти

Проф. др Стеван Лилић
Проф. Иоана Васиу
Проф. др Митар Лутовац

Reviewed by

Prof. dr Stevan Lilić
Prof. Ioana Vasiu Ph. D.
Prof. dr Mitar Lutovac

Лектура и коректура

Невенка Жалац

Proofreading

Nevenka Žalac

Тираж

500

Copies

500

ISBN 978-86-80186-24-5 (ИУП)
ISBN 978-86-7025-745-0 (САНУ)

ISBN 978-86-80186-24-5 (ICL)
ISBN 978-86-7025-745-0 (SASA)

Припрема и шtamпa

Досије студио, Београд

Prepress and Printing

Dosije studio, Belgrade

ПРАВНИ АСПЕКТИ
ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS
OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

Приредио / Edited by
Драган Прља

Београд, 2017

Издавање ове књиге и одржавање научног скупа финансијски су помогли
Српска академија наука и уметности
Аудиовизуелни архив и дигитални центар САНУ
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

© Институт за упоредно право, 2017.

Сва права задржана. Ниједан део ове књиге не може бити репродукован, преснимаван или преношен било којим средством – електронским, механичким, копирањем, снимањем, или на било који други начин без претходне сагласности аутора и издавача.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР/FOREWORD	7
<i>Марио Рељановић, Драјан Прља</i>	
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ – НОРМАТИВНИ АСПЕКТИ / DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE IN THE REPUBLIC OF SERBIA – NORMATIVE ASPECTS	9
<i>Ана Бајрићевић</i>	
ПРАВНИ ОКВИРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ: МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ И СТАЊЕ У СРБИЈИ / LEGAL FRAMEWORKS FOR DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE: INTERNATIONAL STANDARDS AND CONDITIONS IN SERBIA.....	23
<i>Дражен Церовић</i>	
ПРАВНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ У ЦРНОЈ ГОРИ / LEGAL ASPECTS OF DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE IN MONTENEGRO.....	35
<i>Андреј Дилићенски</i>	
СУДСКИ СЛУЧАЈЕВИ БЕЗАНИ ЗА ДИГИТАЛИЗАЦИЈУ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ И ЊЕНА ДОСТУПНОСТ У САЈБЕР ПРОСТОРУ / COURT CASES RELATED TO THE DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE AND ITS AVAILABILITY IN CYBERSPACE	55
<i>Јелена Косић, Милош Сјанић</i>	
НАДЛЕЖНОСТИ У ПОСТУПКУ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА – УПОРЕДНОПРАВНА ИСКУСТВА / COMPETENCES OF STATE AUTHORITIES DURING CULTURAL HERITAGE'S DIGITISATION PROCEDURE – EXPERIENCES FROM THE COMPARATIVE LAW.....	69
<i>Гордана Гасми, Вања Кораћ, Сања Прља</i>	
ЕВРОПСКА УНИЈА И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ / EUROPEAN UNION AND DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE	83
<i>Драјан Јовашевић</i>	
ЗАШТИТА БЕЗБЕДНОСТИ ДИГИТАЛНИХ БАЗА ПОДАТАКА О КУЛТУРНОЈ БАШТИНИ СРБИЈЕ / SECURITY PROTECTION OF THE DIGITAL DATABASES OF CULTURAL HERITAGE OF THE REPUBLIC OF SERBIA.....	93

<i>Иза Разија Мешевих</i>	
АУТОРСКОПРАВНИ И ПРАКТИЧНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ / COPYRIGHT ISSUES AND PRACTICAL ASPECTS REGARDING DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE.....	111
<i>Миодраг Савових, Данило Рончевих</i>	
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ИЗМЕЂУ ЗАШТИТЕ АУТОРСКОГ ПРАВА И ПРАВА КОРИШЋЕЊА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ / DIGITISATION BETWEEN THE PROTECTION OF COPYRIGHT AND THE RIGHT TO USE CULTURAL HERITAGE.....	131
<i>Наша Мрвић Пејрових, Владимир Чолових</i>	
УПРАВЉАЊЕ КОЛЕКТИВНИМ ПРАВИМА И ДИГИТАЛИЗОВАНА КУЛТУРНА БАШТИНА / COLLECTIVE RIGHTS MANAGEMENT AND DIGITALIZED CULTURAL HERITAGE	147
<i>Катица Томић</i>	
ПРОБЛЕМ ОДГОВОРНОСТИ У ПРОЦЕСУ АУТЕНТИФИКАЦИЈЕ УМЈЕТНИЧКОГ ДЈЕЛА, ТРАНСПАРЕНТНОСТ И BLOCKCHAIN ТЕХНОЛОГИЈА / THE PROBLEM OF LIABILITY IN THE AUTHENTICATION OF ARTWORKS, TRANSPARENCY AND BLOCKCHAIN TECHNOLOGY	157
<i>Никола Паунович</i>	
ЗНАЧАЈ ИЗРАДЕ БАЗА ПОДАКА О УКРАДЕНИМ КУЛТУРНИМ ДОБРИМА У ЦИЉУ СПРЕЧАВАЊА НЕДОЗВОЉЕНЕ ТРГОВИНЕ ПРЕКО ИНТЕРНЕТА / IMPORTANCE OF CREATING DATABASES OF STOLEN CULTURAL GOODS FOR PREVENTION OF ILLICIT TRAFFICKING VIA INTERNET	169
<i>Драгана Столић, Тајјана Брзуловић Сјанисављевић</i>	
ДИГИТАЛНИ РЕПОЗИТОРИЈУМ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ – RHAIDRA: ПРАВНИ АСПЕКТ / DIGITAL REPOSITORY OF THE UNIVERSITY OF BELGRADE – RHAIDRA: LEGAL ASPECT	181
<i>Јелена Машијашевић, Јоко Драгојловић</i>	
ДИГИТАЛНА АГЕНДА ЗА СРБИЈУ – ПРИОРИТЕТИ СТРАТЕШКИХ ДОКУМЕНАТА И ЗНАЧАЈ ЗА ОБЛАСТ КУЛТУРЕ / DIGITAL AGENDA FOR SERBIA – PRIORITIES OF STRATEGIC DOCUMENTS AND THE IMPORTANCE FOR CULTURE.....	193

ПРЕДГОВОР

Дигиталне технологије и интернет омогућили су потпуно нови ниво заштите културне баштине, као и нове облике доступности дигитализоване културне баштине у сврху забаве, образовања, истраживања и обављања разних послова у домену културе. Нове могућности, наравно, обилују и новим изазовима којима морамо да изађемо у сусрет. Ти изазови су техничке природе, организационе природе, научне природе, па и правне природе. Правно уређивање области дигитализације културне баштине у складу са савременим трендовима од изузетног је значаја за успех процеса дигитализације културне баштине. Нажалост правни аспекти дигитализације културне баштине већ су годинама запостављени, а процес дигитализације траје скоро двадесетак година. Недостатак правне литературе из области дигитализације културне баштине настојали смо да ублажимо објављивањем овог зборника радова са научне конференције одржане 19. октобра 2017. г. у Београду под називом „Правни аспекти дигитализације културне баштине“.

У овој књизи представљено је четрнаест рецензираних оригиналних научних радова који обухватају питања нормативног регулисања надлежности за дигитализацију културне баштине у Србији, земљама у региону и земљама Европске уније, питања међународних правних стандарда за дигитализацију културне баштине, питања судских случајева везаних за дигитализацију културне баштине и њену доступност у сајбер простору, питања заштите безбедности дигитализованих података, питања ауторских права и интелектуалне својине везаних за дигитализацију културне баштине, питања управљања колективним правима, питања проблема одговорности у процесу аутентификације уметничких дела, питања значаја израде база података о украденим културним добрима, као и нека друга правна питања везана за дигитализацију културне баштине. У књизи су представљени и неки примери из праксе, као што је то пример дигиталног репозиторија Универзитета у Београду – Phaidra.

Почетни корак у обједињавању знања из области правних аспеката дигитализације културне баштине је направљен, а надамо се да ће се истраживање у овој области наставити, да ће се резултати тих истраживања објављивати, и да ће у будућности дигитализацију културне баштине пратити адекватно уређена многобројна правна питања.

Београд, 2017.

Приређивач

Проф. др Марио Рељановић*
Др Драјан Прља**

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ – НОРМАТИВНИ АСПЕКТИ –

Апстракт

Дигитализација културне баштине захтева добро уређен нормативни оквир не само на нивоу законских решења, већ свакако и на нивоу подзаконских аката како би се створио основни предуслов за унификацију рада, стандардизацију форме дигитализовања и прикупљања и бележења података (метадатака) при дигитализацији, али и оствориле могућности да се подухвати дигитализације који су до сада рађени на нивоу појединих услова културе у области у мери у којој то буде било могуће. Сагледавање правних аспеката, односно нормативног оквира, дигитализације културне баштине у Републици Србији је неопходан предуслов успешне дигитализације библиотеке, музеја, архива, и других институција културе данас. Области дигитализације културне баштине у Републици Србији регулисана је низом законских и подзаконских аката који је неопходно и даље унапређивати у циљу повећања квалитета дигитализације културне баштине.

Кључне речи: право, дигитализација, културна баштина, културна добра, ауторско право, нормативни оквири

1. УВОД

Право по својој природи настоји да регулише све друштвене односе у једној држави, па ни аспект дигитализације културне баштине није изузетак. Развој информационо-комуникационих технологија омогућио је да се културна баштина из свог изворног облика пренесе у дигитални облик и постане доступна много већем броју заинтересованих лица. Поступак дигитализације културне баштине донео је са собом низ техничких, организационих, али и правних питања. Техничка питања односе се на то који ће се софтвер и хардвер употребити за дигитализацију, који ће се стандарди поштовати, на који начин ће се обезбедити доступност и безбедност података, итд. Организациона питања се односе на промене у установама

* Ванредни професор, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, e-mail: mario.reljanovic@gmail.com.

** Научни сарадник, Институт за упоредно право, Београд, e-mail: dprlja@yahoo.com.

културе,¹ које морају наступити када су у питању кадрови, њихово знање и константно усавршавање, обучавање за што успешније обављање послова у вези са дигитализацијом културне баштине. Правни аспекти дигитализације културне баштине везани су како за правну регулативу на националном нивоу, тако и за правну регулативу на нивоу међународне заједнице, али и за правну регулативу на нивоу самих институција културе које су задужене за очување и представљање јавности културне баштине једне земље.

Сагледавање правних аспеката, односно нормативног оквира, дигитализације културне баштине је неопходан предуслов успешног функционисања институција културе данас.

Област дигитализације културне баштине у Републици Србији регулисана је низом законских и подзаконских аката.

2. ЗАКОН О КУЛТУРИ

Република Србија стара се о остваривању општег интереса у култури и о спровођењу културне политике. Ово се чини, између осталог, на начелима очувања културног и историјског наслеђа и отворености и доступности културних садржаја.² Ова начела важна су и непосредно усмерена ка дигитализацији културне баштине. Очување културног и историјског наслеђа подразумева и његово чување у дигиталној форми, а истовремено се дигитализацијом културно и историјско наслеђе може учинити широко доступним практично свим људима на планети, без обзира на њихову локацију. Отуда је дигитализација заправо један од сегмената реализације зацртаних начела спровођења културне политике Републике Србије.

Као општи интерес у култури, Законом о култури је између осталог одређено и: обезбеђивање услова за доступност културног наслеђа јавности, обезбеђивање услова за доступност културних садржаја, подстицање примене нових технологија у култури, подстицање процеса дигитализације и развоја дигиталне истраживачке инфраструктуре у области заштите културног наслеђа и уметности, изградња јединственог библиотечно-информационог система и матичне функције у библиотечној делатности, изградња и унапређење јединственог информационог система у области заштите културног наслеђа и изградња и унапређење мреже установа у области заштите културног наслеђа.³ Сасвим је јасно да је дигитализација означена као један од општих интереса у култури. Нормативно и фактички је међутим важно и то што је овај интерес постављен у однос

1 Под установама културе подразумевамо архиве, библиотеке, музеје, и све друге установе колективног памћења које чувају, представљају и обликују идентитет једнога друштва. Оне чувају меморисану прошлост, али и креирају будућност.

2 Закон о култури, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2009, 13/2016 и 30/2016 – испр, члан 3. тачке 1) и 4).

3 *Ibidem*, члан 6. тачке 7), 7а), 13), 13а), 14), 15) и 15а).

комплементарности остваривања других општих интереса и циљева, тако да се дигитализацијом постављају стандарди доступности културних садржаја, примена нових технологија, очувања и заштите културног наслеђа, али и лакше комуникације и међународне сарадње културних установа у Републици Србији. Ово дигитализацију културне баштине ставља међу основне приоритете даљег рада у овој области.

Законом о култури прописано је доношење Стратегије развоја културе Републике Србије у року од једне године од дана ступања на снагу Закона о култури. Стратегију развоја културе Републике Србије доноси Народна скупштина, на предлог Владе, и то за период од десет година.⁴ Стратегија развоја културе значајна је са становишта позиционирања дигитализације културне баштине у дугорочним плановима политике културе; она међутим није погодна за уређивање процеса дигитализације, будући да се ради о стратешком, правно необавезујућем документу, којим се евентуално могу поставити одређене смернице реализације процеса које ће касније бити конкретизоване кроз подзаконске акте.

3. ЗАКОН О КУЛТУРНИМ ДОБРИМА

Закон о културним добрима⁵ значајан је због тога што се њиме, између осталог, уређује систем заштите и коришћења културних добара. Културна добра уписују се у регистре културних добара, који су јавни.⁶ Дигитализација није наведена као начин заштите или очувања културних добара, али су компјутерски записи изричито наведени као могућа форма културног добра које ужива претходну заштиту.⁷ Такође, важна су и решења према којем сопственик културног добра има обавезу да то добро учини доступним јавности, као и обавезу да допусти установи заштите преглед добара и узимање потребних података за евиденцију о њима.⁸ Овиме се отклањају препреке које би могле настати поводом дигитализације и права сопственика, наравно уз пуно поштовање како права својине на културном добру, тако и ауторских права уколико постоје.

Конечно, Закон установљава и уређује систем културних добара. Народна скупштина Републике Србије утврђује културна добра од изузетног значаја. Влада Републике Србије утврђује непокретна културна добра од великог значаја. Покретна културна добра од великог значаја утврђују Народни музеј у Београду, Архив Србије, Народна библиотека Србије и Југословенска кинотека. Централне установе заштите културних добара јесу: Републички завод за заштиту споменика културе, Архив Србије, Народни

4 *Ibidem*, члан 19.

5 Закон о културним добрима, *Сл. гласник РС*, бр. 71/94, 52/2011 – др. закони и 99/2011 – др. закон.

6 *Ibidem*, члан 6.

7 *Ibidem*, члан 27. став 1. тачка 2).

8 *Ibidem*, члан 31. став 1. тачка 4). и члан 36. тачка 3).

музеј у Београду, Народна библиотека Србије и Југословенска кинотека. Ове установе, између осталог, воде централне регистре за културна добра по врстама, као и документацију о тим културним добрима и образују и воде компјутерски информациони центар културних добара по врстама.⁹ Набројане обавезе централних усанова заштите културних добара стварају одличан основ за креирање дигиталних база дела културне баштине али и за перцепцију основних институција које ће активно учествовати у овом процесу.

4. ЗАКОН О БИБЛИОТЕЧКО – ИНФОРМАЦИОНОЈ ДЕЛАТНОСТИ

Закон о библиотечко – информационој делатности¹⁰ поставља основе дигитализације дела културне баштине, која је овим законом превасходно уређена.

Народна библиотека Србије (НБС) реализује пројекат Виртуелна библиотека Србије, доноси национална упутства и стандарде и препоруке за примену међународних стандарда, обавља послове дигитализације културног наслеђа Републике Србије у сарадњи са другим установама у земљи и иностранству на пољу дигитализације.¹¹ Закон, међутим, не поверава Народној библиотеци централну улогу у поступку дигитализације, већ је ова институција задужена за спровођење и координацију послова дигитализације библиотечко-информационе грађе и извора у Републици Србији, за које ближе услове прописује министар надлежан за културу.¹² Исти министар надлежан је за доношење националних стандарда за утврђивање врста послова и активности, као и услова и ресурса рада, на предлог Народне библиотеке Србије, Библиотеке Матице српске и библиотечких стручних удружења.¹³

Република Србија обезбеђује средства за дигитализацију библиотечко-информационе грађе и извора и омогућавање приступа културном и научном наслеђу на даљину.¹⁴

Све наведене одредбе значајне су за успостављање дигиталног сегмента везаног за писану грађу у поступку дигитализације културне баштине – њима се јасно одређује оквир у којем ће НБС деловати у наведеном процесу. Оне се могу детаљније разрадити подзаконским актима, као и интерним актима НБС у границама њених надлежности у библиотечком систему Републике Србије.

9 *Ibidem*, чланови 57. и 79.

10 Закон о библиотечко-информационој делатности, *Сл. гласник РС*, бр. 52/11.

11 *Ibidem*, члан 32. став 1.

12 *Ibidem*, члан 44.

13 *Ibidem*, члан 36.

14 *Ibidem*, члан 28. став 2.

5. ЗАКОН О КИНЕМАТОГРАФИЈИ

Закон о кинематографији¹⁵ као један од општих интереса у области кинематорграфије наводи и очување и популаризацију филмског наслеђа, телекинирање и дигитализацију кинотечких дела чије право на приказивање поседује Југословенска кинотека или друга установа која се бави истом делатношћу по било ком основу.¹⁶ Ради остваривања општег интереса доноси се Програм активности за остваривање општег интереса у области кинематографије. Програм утврђује Влада, на предлог министра надлежног за културу, најкасније до краја текуће године за наредну годину, у складу са средствима обезбеђеним у буџету Републике Србије.¹⁷

Наведене одредбе могу се искористити за даље нормирање процеса дигитализације филмског културног наслеђа, кроз подзаконске акте који би били накнадно донети. У овој области мора се врло пажљиво приступити и регулисању ауторских права на делима која улазе у културну баштину, уз нужно поштовање нормативних решења из Закона о ауторском и сродним правима.

6. ЗАКОН О ЕЛЕКТРОНСКОМ ДОКУМЕНТУ

Закон о електронском документу¹⁸ садржи дефиницију појма „дигитализација“. Дигитализација је преношење докумената из других облика у електронски облик, док се под „информационим посредником“ сматра правно или физичко лице које, између осталог, чува електронске документе.¹⁹

Законом је регулисан и настанак електронског документа. Електронски документ који представља архивску грађу израђује се у стандардизованим форматима који задовољавају потребе трајног архивирања, у складу са законом којим се уређује архивска грађа. Такође, електронски документ који је настао дигитализацијом изворног документа чија форма није електронска, сматра се копијом изворног документа.²⁰

Ове дефиниције појмова значајне су за поступак дигитализације, имајући у виду да ће се будућа база дела културне баштине управо састојати из низа дигитализованих објеката који ће у бази бити похрањени у форми електронског документа. Република Србија, односно надлежне државне институције, имаће улогу информационог посредника који ће се старати о интегритету и безбедности такве базе, али и о томе да она буде доступна крајњим корисницима. Овим законом су дакле регулисане основне правне

15 Закон о кинематографији, *Сл. гласник РС*, бр. 99/11, 2/2012 – испр. и 46/2014 – одлука УС.

16 *Ibidem*, члан 10. став 2. тачка 14).

17 *Ibidem*, члан 11. ставови 1. и 2.

18 Закон о електронском документу (*Сл. гласник РС*, бр. 51/2009).

19 *Ibidem*, члан 3. алинеје 1. и 8.

20 *Ibidem*, члан 5. ставови 2. и 4.

категорије које се тичу дигитализације и стварања и коришћења базе дела културне баштине.

7. ЗАКОН О АУТОРСКОМ И СРОДНИМ ПРАВИМА

Закон о ауторском и сродним правима²¹ од велике је важности за дигитализацију културне баштине, будући да садржину базе културне баштине чине ауторска дела и да се при њеном формирању и употреби морају поштовати ограничења која намеће режим ауторског права.

Према Закону, ауторско дело је оригинална духовна творевина аутора, изражена у одређеној форми, без обзира на његову уметничку, научну или другу вредност, његову намену, величину, садржину и начин испољавања, као и допуштеност јавног саопштавања његове садржине.²² Под ауторским делима нарочито се сматра велики број дела која сасвим сигурно чине највећи део културне баштине једне државе (писана, говорна, драмска, музичка, филмска дела, дела архитектуре и ликовне уметности, и тако даље). Ауторским делима могу се сматрати и незавршена дела, прераде ауторских дела, збирке ауторских дела.²³ Под ауторскоправну заштиту, међутим, неће потпасти опште идеје, поступци, методе рада, или математички концепти као такви, као и начела, принципи и упутства који су садржани у ауторском делу, као ни закони, подзаконски акти и други прописи, службени материјали државних органа и органа који обављају јавну функцију, службени преводи прописа и службених материјала државних органа и органа који обављају јавну функцију, поднесци и други акти у управном или судском поступку.²⁴

Режим ауторског права који се успоставља на ауторском делу може се значајно разликовати. Од врсте тог режима зависи, између осталог, и да ли се оно може дигитализовати и објавити у бази културне баштине, односно каква ће бити процедура за тако нешто.

Аутор је физичко лице које је створило ауторско дело; то лице је носилац ауторског права.²⁵ Аутор, између осталог, има искључиво право да објави своје дело и да одреди начин на који ће се оно објавити. Аутор такође има искључиво право да штити интегритет свог дела, и то нарочито: да се супротставља изменама свог дела од стране неовлашћених лица; да се супротставља јавном саопштавању свог дела у измењеној или непотпуној форми, водећи рачуна о конкретном техничком облику саопштавања дела и доброј пословној пракси; да даје дозволу за прераду свог дела. Коначно, аутор има искључиво право да се супротставља искоришћавању свог

21 Закон о ауторском и сродним правима, *Сл. гласник РС*, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012 и 29/2016 – одлука УС.

22 *Ibidem*, члан 2. став 1.

23 *Ibidem*, чланови 3–5.

24 *Ibidem*, члан 6.

25 *Ibidem*, члан 9. ставови 1. и 3.

дела на начин који угрожава или може угрозити његову част или углед.²⁶ Када је реч о имовинскоправним овлашћењима, аутор има право на економско искоришћавање свог дела, као и дела које је настало прерадом његовог дела, искључиво право да другоме дозволи или забрани бележење и умножавање свог дела у целости или делимично, било којим средствима, у било ком облику, на било који трајни или привремени, посредни или непосредни начин, као и искључиво право да другоме забрани или дозволи стављање у промет оригинала или умножених примерака свог дела, продајом или другим начином преноса својине.²⁷ У друга права ове врсте спадају и право на извођење, емитовање, саопштавање јавности на други начин. Сасвим је дакле јасно да овлашћења аутора обухватају и дигитализацију дела, као и његово јавно саопштавање путем електронске базе која у том процесу настане. За сваку од наведених операција, потребна је сагласност аутора. Сагласност аутора потребна је и у делима која су сачињена од више ауторских дела – збиркама ауторских дела, каква на пример могу бити штампана дела.

Изузеци од наведених правила, такозвана суспензија ауторских права и права на накнаду, постоји у ограниченом броју случајева. Када је реч о проблематици дигитализације културне баштине, од значаја могу потенцијално бити следећа ограничења:

- Дозвољено је, у оквиру извештавања јавности путем штампе, радија, телевизије и других медија о текућим догађајима, у обиму који одговара сврси и начину извештавања о текућем догађају, без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде: 1) умножавање примерака објављених дела која се појављују као саставни део текућег догађаја о коме се јавност извештава; 2) припремање и умножавање кратких извода или сажетака из новинских и других сличних чланака у прегледима штампе; 3) умножавање политичких, верских и других говора одржаних на јавним скуповима, у државним органима, верским установама или приликом државних или верских свечаности; 4) слободно коришћење дневних информација и вести које имају природу новинског извештаја.²⁸
- Дозвољено је без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде умножавање дела од стране јавних библиотека, образовних установа, музеја и архива, само за сопствене архивске потребе, ако се дело умножава из сопственог примерка и ако таквим умножавањем ове институције немају намеру да остваре непосредну или посредну имовинску корист.²⁹
- Дозвољено је без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде дводимензионално умножавање, стављање у промет тако умноже-

26 *Ibidem*, чланови 16–18.

27 *Ibidem*, чланови 19–21.

28 *Ibidem*, члан 43. став 1.

29 *Ibidem*, члан 45.

них примерака, као и други облици јавног саопштавања дела која се трајно налазе изложена на улицама, трговима и другим отвореним јавним местима.³⁰

Имовинскоправна овлашћења аутора престају под одређеним условима (истеком времена) док личноправна овлашћења трају и након истека имовинскоправних овлашћења.³¹ По истеку рока трајања имовинскоправних овлашћења аутора о заштити личноправних овлашћења старају се удружења аутора и институције из области културе, науке и уметности.³²

И сама база података дигитализоване културне баштине, уживаће одређену заштиту у праву интелектуалне својине. База података законом се дефинише као збирка засебних података, ауторских дела или других материјала уређених на систематичан или методичан начин, који су појединачно доступни електронским или другим путем. Заштита базе података обухвата: 1) целокупан садржај базе података; 2) сваки квалитативно или квантитативно битан део садржаја базе података; 3) квалитативно или квантитативно небитне делове садржаја базе података ако се ти делови поновљено и систематски користе, а то коришћење је у супротности са уобичајеним коришћењем те базе података или неразумно оштећује легитимне интересе произвођача базе података. Заштита се не односи на рачунарске програме који су коришћени за израду база података или за рад са базама података које су доступне електронским путем.³³

Произвођач базе података има искључиво право да другоме забрани или дозволи: 1) повремено или стално умножавање било којим средствима базе података у целини или њених битних делова, за било коју намену и у било којој форми; 2) стављање у промет и давање у закуп примерака целе базе података или њених битних делова; 3) интерактивно чињење доступним јавности жичним или бежичним путем и сваки други облик јавног саопштавања базе података у целини или њених битних делова.³⁴

8. ОСТАЛИ ЗАКОНИ КОЈИ МОГУ БИТИ ОД ЗНАЧАЈА

Закон о оптичким дисковима³⁵ може бити релевантан у смислу начина израде носача дигитализованих информација о културној баштини – како њихове производње (пре свега добијања одговарајуће лиценце за производњу), тако и чувања и даље дистрибуције (комерцијалне и некомерцијалне).

30 *Ibidem*, члан 51.

31 *Ibidem*, чланови 102–105.

32 *Ibidem*, члан 107. став 1.

33 *Ibidem*, члан 138.

34 *Ibidem*, члан 140. став 1.

35 Закон о оптичким дисковима, *Сл. гласник РС*, бр. 52/2011.

Закон о електронском потпису³⁶ не садржи одредбе о дигитализацији. Међутим, њиме се регулишу правни режим и употреба електронског потписа и електронског документа у правним пословима и другим правним радњама, пословању, као и права, обавезе и одговорности у вези са електронским сертификатима, који јесу од значаја за стварање електронске базе културне баштине.

Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја³⁷ значајан је због концепта дигитализације културне баштине као начина њеног очувања у електронском облику али и начина да се она приближи неограниченом броју људи који иначе не би могли имати увид у културна добра. Ако се културна добра посматрају као информација од јавног значаја, логична последица таквог приступа јесте да је држава дужна да такве информације учини јавно доступним – дигитализација се ту намеће као идеално решење. Према Закону, информација од јавног значаја јесте информација којом располаже орган јавне власти, настала у раду или у вези са радом органа јавне власти, садржана у одређеном документу, а односи се на све оно о чему јавност има оправдан интерес да зна.³⁸ Она се, између осталог, може налазити и у електронској форми – носач података дакле није битан док год се информација може пренети јавности. Ово је у складу и са садржином права на приступ информацијама од јавног значаја: „Свако има право да му се информација од јавног значаја учини доступном тако што ће му се омогућити увид у документ који садржи информацију од јавног значаја, право на копију тог документа, као и право да му се, на захтев, копија документа упути поштом, факсом, електронском поштом или на други начин.“³⁹

Закон о електронским комуникацијама⁴⁰ релевантан је будући да је њиме уређена електронска комуникација, која ће бити једини вид коришћења дигиталних датотека са подацима о културној баштини. У том смислу, под електронском комуникацијом сматра се преношење информација у електронској форми, како између базе података и корисника, тако и између базе података и других делова система из којих се база допуњује или помоћу којих се одржава.

Закон о информационој безбедности⁴¹ комплементаран је са Законом о електронским комуникацијама, будући да уређује основе заштите информационо-комуникационих система. Информациона безбедност представља скуп мера које омогућавају да подаци којима се рукује путем ИКТ система буду заштићени од неовлашћеног приступа, као и да се заштити

36 Закон о електронском потпису, *Сл. гласник РС*, бр. 135/2004.

37 Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја, *Сл. гласник РС*, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010.

38 *Ibidem*, члан 2. став 1.

39 *Ibidem*, члан 5. став 2.

40 Закон о електронским комуникацијама, *Сл. гласник РС*, бр. 44/2010, 60/2013 – одлука УС и 62/2014.

41 Закон о информационој безбедности, *Сл. гласник РС*, бр. 6/2016.

интегритет, расположивост, аутентичност и непорецивост тих података, да би тај систем функционисао како је предвиђено, када је предвиђено и под контролом овлашћених лица.⁴² Пренесено на ИКТ систем културне баштине, ово би значило да се база података мора адекватно обезбедити, како би се заштитила од спољних утицаја али и како би се заштитили но-сиоци ауторских права од евентуалних злоупотреба информација из базе у циљу кршења права интелектуалне својине.

Кривични законик⁴³ регулише како дела против интелектуалне својине⁴⁴, тако и дела високотехнолошког криминала⁴⁵. У том смислу, важан је како ради правилног формирања дигиталних датотека тако и у смислу ус-лова њиховог каснијег одржавања и коришћења.

Закон о приватизацији⁴⁶ значајан је пре свега због одредбе да се култур-на добра у јавној својини уписана у регистар културних добара, који се води у складу са законом који уређује културна добра, не могу приватизовати.⁴⁷

Закон о јавно-приватном партнерству и концесијама⁴⁸ релевантан је у тој мери што се бави режимом културних добара која се пронађу у току вршења послова јавно-приватног партнерства. Према члану 73. овог зако-на: „Нађене предмете у земљишту који представљају историјске, културне или природне вредности, приватни партнер је дужан без накнаде да преда јавном партнеру. Ако би даље извођење радова могло да угрози целину, од-носно вредност нађеног предмета, приватни партнер је дужан да обустави радове и о томе обавести државни орган надлежан за послове заштите ис-торијских, културних и природних вредности. Јавним уговором уређују се међусобна права и обавезе приватног и јавног партнера у случају из става 2. овог члана.“ Подразумева се да ће се добра поверити на чување установи културе која би за њих, према природи предмета који су пронађени, била адекватна и надлежна. Приватно-јавна партнерства могу бити решење и за дигитализацију одређених културних добара.

Република Србија нема закон о архивској грађи. У *Предлоју закона о архивској грађи и архивској делатности*, дигитализација се дефинише као преношење архивске грађе из других облика у електронски облик ради лакшег претраживања, коришћења и објављивања, уз напомену да дигита-лизација не може да замени микрофилмовање.⁴⁹ Стваралац и ималац јавне

42 *Ibidem*, члан 2. тачка 3).

43 Кривични законик, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.

44 Глава XX Кривичног законика.

45 Кривична дела против безбедности рачунарских података, Глава XXVIII Кривичног законика.

46 Закон о приватизацији, *Сл. гласник РС*, бр. 83/2014, 46/2015, 112/2015 и 20/2016 – аутентично тумачење.

47 *Ibidem*, члан 5. став 3.

48 Закон о јавно-приватном партнерству и концесијама, *Сл. гласник РС*, бр. 88/2011, 15/2016 и 104/2016.

49 Предлог закона о архивској грађи и архивској делатности, члан 8. тачка 19).

архивске грађе и документарног материјала обавезан је да, између осталог, прибави мишљење надлежног архива пре предузимања мера које се односе на архивску грађу и документарни материјал, међу којима се налази и дигитализација.⁵⁰ Дигитализација је предвиђена као мера техничке заштите, а предвиђено је да се микрофилмована архивска грађа дигитализује ради коришћења.⁵¹ Државни архив Србије означен је као централна институција тог дела процеса дигитализације.⁵² У образложењу уз Предлог закона, као један од циљева доношења закона наводи се побољшање услова за рад архива како би могли да архивску грађу сакупе, регистраторски је среде и архивистички обраде, а по могућности и дигитализују, оштећену грађу лече и микрофилмују, односно како би могли да обављају своју основну делатност, али и остале делатности. Овај предлог закона је повучен из процедуре након парламентарних избора 2016. године и не може се са сигурношћу рећи да ли ће бити поново стављен у процедуру за доношење.

Националном стратегијом развоја информационог друштва у Републици Србији до 2020. године (*Службени гласник РС* бр. 51/2010), као један од приоритета, утврђен је развој дигиталног садржаја. Стратегијом је утврђено да је културно добро опште јавно добро те да је потребно обезбедити слободан и једноставан приступ што већем делу садржаја. Овом стратегијом је даље предвиђено „да је од изузетног значаја да што већи део културног блага буде слободно доступан, што се посебно односи на културна, уметничка и друга дела којима је истекао рок важности ауторских права.“ Стратегија развоја информационог друштва апелује на успостављање сарадње културних и научно-истраживачких институција у областима истраживања, иновација и развоја нових решења за дигитализацију културног наслеђа, као и одговарајућу међуресорну координацију. „Та сарадња се нарочито односи на проучавање, развој, прилагођавање и примену стандарда за дигитализацију и обраду, изградњу система заштите дигитализованог садржаја и његово дуготрајно чување укључујући решавање проблема миграције приликом појаве нових технологија, стандарда и физичких носилаца дигиталних информација.“

Сходно овој стратегији главни приоритет је да се информације о објектима од историјског, научног, уметничког, технолошког, социјалног и других садржаја дигитализују и учине доступним јавности путем Интернета а као најефикаснији начин финансирања пројеката који би омогућили остварење овог циља, стратегија препознаје финансирање непрофитних институција кроз пројектне активности.

За праћење реализације ове стратегије одређено је министарство надлежно за послове информационог друштва (сада Министарство трговине, туризма и телекомуникација) а предвиђено је и доношење акционих планова.

50 *Ibidem*, члан 14. став 1. тачка 9).

51 *Ibidem*, чланови 43. и 45.

52 *Ibidem*, члан 73. став 1. тачка 3).

9. ЗАКЉУЧАК

Иако постоји правни основ за дигитализацију културне баштине, он свакако није потпун и мора се надограђивати. Постојећим нормативним оквиром у потпуности је одређено ко ће дигитализацијом руководити, на који начин и у којем року ће она бити спроведена. Надлежности су у различитим прописима различито подељене, док се не регулише позиција (или уопште постојање) једне централне институције која би руководила и координирала цео поступак.

Национална стратегија дигитализације је неопходан предуслов успешне дигитализације културне баштине и она мора обухватити циљеве дигитализације културне баштине, фондове из којих ће се дигитализација финансирати, треба да дефинише квантитативна мерила напретка дигитализације, као и да дефинише уклапање у регионалне програме дигитализације и међународну сарадњу у овој области.

У самом поступку дигитализације културне баштине неопходно је строго водити рачуна о поштовању Закона о ауторском и сродним правима, односно о интересима аутора. Због тога је потребно за свако појединачно дело утврдити ко је аутор и у којем правном режиму врши ауторскоправна овлашћења. Закон о ауторским и сродним правима мора се изменити како би се имплементирала Директива ЕУ о одређеним дозвољеним облицима коришћења дела недоступних носилаца ауторског права (енгл. *orphan works*). Влада је већ испланирала ову законодавну активност. Сходно другом, ревидираном Националном програму за усвајање правних тековина Европске уније (НРАА), који је усвојен 17. новембра 2016. године, планирана је измена Закона о ауторском и сродним правима ради усклађивања са Директивом бр. 2012/28 и то за први квартал 2018. године. Дакле тек у првој половини 2018. године, након ступања на снагу напред наведених планираних измена биће дозвољено јавним библиотекама, музејима, образовним установама, архивама, установама за филмску и аудио баштину, као и јавним радиодифузним организацијама основаним у Републици Србији, да умноже и ставе на располагање јавности, тзв. ауторска дела недоступних носилаца ауторског права (дела чији аутор није идентификован или чијег аутора није могуће лоцирати) која су садржана у њиховим колекцијама. Ове установе биће тада дужне да пре умножавања и стављања на располагање јавности, спроведу у доброј вери претрагу како би се установио статус дела.

На основу постојећих нормативних решења неопходно је одредити приоритете дигитализације за сваку од институција, старајући се да се прво дигитализују дела код којих је ауторско правна заштита или сродно правна заштита истекла, као и дела која су у јавном домену.

Да би нормативни оквир био употпуњен неопходно је што пре регулисати дигитализацију архивске грађе, у оквиру доношења посебног закона о архивској делатности.

Један од важних аспеката дигитализације културне баштине, на коме посебно инсистира ЕУ, је реализовање јавно-приватног партнерства у процесу дигитализације културне баштине. Неопходно је анализирати нормативна решења у овом аспекту и отклонити све постојеће нормативне препреке.

Дигитализација културне баштине захтева добро уређен нормативни оквир не само на нивоу законских решења, већ свакако и на нивоу подзаконских аката како би се створио основни предуслов за унификацију рада, стандардизацију форме дигитализовања и прикупљања и бележења података (метаподатака) при дигитализацији, али и отвориле могућности да се поступци дигитализације који су до сада рађени на нивоу појединих установа културе употребе у мери у којој то буде било могуће.

Prof. Mario Reljanić, PhD

Associate Professor at the Faculty of Law, University Union, Belgrade

Dragan Prlja, PhD

Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade

DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE IN THE REPUBLIC OF SERBIA – NORMATIVE ASPECTS –

Summary

Digitisation of cultural heritage requires a well-regulated normative framework not only at the level of legal solutions, but certainly also at the level of secondary legislation in order to create the basic prerequisite for unification of work, standardization of the form of digitisation and the collection and recording of data (metadata) in digitisation. It also opens possibilities that results of digitisation processes that have so far been made at the level of individual institutions of culture could be used to the extent that it is possible. Examining legal aspects, that is the normative framework of the digitisation of cultural heritage in the Republic of Serbia, is a prerequisite for successful digitisation of libraries, museums, archives, and other cultural institutions.

The field of digitisation of cultural heritage in the Republic of Serbia is regulated by a number of laws and bylaws that need to be further improved in order to increase the quality of digitisation of cultural heritage.

Keywords: law, digitisation, cultural heritage, cultural property, copyright law, normative frameworks